

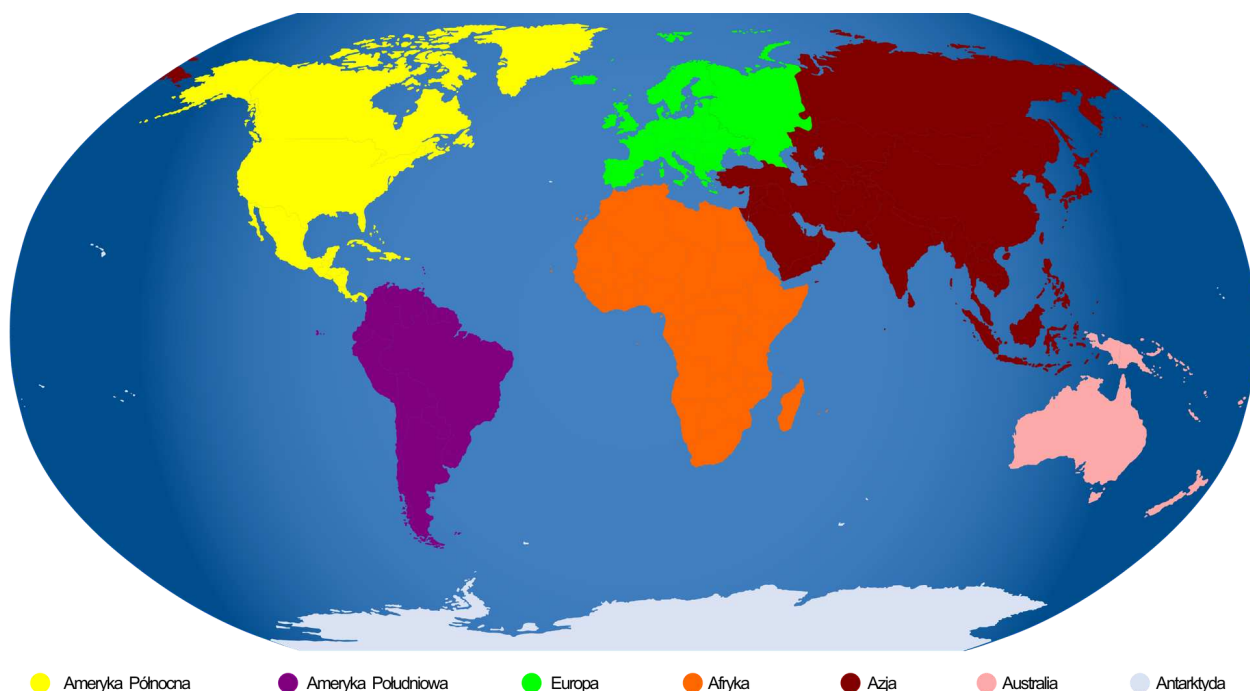
Kontynenty na Ziemi

Materiał składa się z sekcji: "1. Kontynenty", "2. Góry, wyspy i archipelagi", "Podsumowanie", "Słownik", "Zadania". W materiale podano wielkość i położenie geograficzne wszystkich kontynentów, zwrócono uwagę na kwestię wyznaczania granicy między Europą a Azją. Opisano też główne łańcuchy górskie, określając ich lokalizację na poszczególnych kontynentach i wysokość najwyższych szczytów. Wyjaśniono pojęcia „wyspa ” i „archipelag” oraz podano przykład największej wyspy na świecie.

Materiał zawiera 5 map oraz 6 ćwiczeń interaktywnych (zadania wielokrotnego wyboru oraz typu prawda – fałsz) z możliwością sprawdzenia poprawności odpowiedzi. Zawarto też polecenia motywujące do wskazywania podanych gór, wysp i archipelagów na mapie świata.

Kontynenty na Ziemi

W przeszłości wszystkie kontynenty były połączone w jeden duży. Z biegiem czasu kontynent ten uległ rozpadowi na mniejsze płyty. Skutkiem tego jest to, że ich położenie zawsze było inne niż obecnie. Ruch płyt litosfery po powierzchni naszej planety ciągle trwa.

Siedem kontynentów Ziemi.

Źródło: dostępny w internecie: www.pixabay.com, domena publiczna.

Aby zrozumieć poruszane w tym materiale zagadnienia, przypomnij sobie:

- możliwe ukształtowanie terenu,
- sposoby prezentowania informacji geograficznych.

Twoje cele

- Wymienisz nazwy kontynentów i oceanów oraz wskażesz ich położenie na globusie i na mapie świata względem równika i południka zerowego.
- Uporządkujesz kontynenty według ich wielkości.
- Wskażesz na mapie granice między Europą i Azją.
- Wymienisz i wskażesz na mapie najwyższe szczyty poszczególnych kontynentów.
- Zdefiniujesz pojęcia „wyspa” i „archipelag”.

1. Kontynenty

Każdy fragment kuli ziemskiej, który nie jest zalany wodami mórz i oceanów, nazywamy lądem. Wśród lądów wyróżniamy wielkie obszary o powierzchni wielu milionów kilometrów kwadratowych nazywane **kontynentami** oraz otoczone ze wszystkich stron wodą małe fragmenty lądowej powierzchni Ziemi nazywane **wyspami**.

Wśród wysp można wyróżnić wyspy **kontynentalne** oraz **oceaniczne**. Różnią się one od siebie pochodzeniem. **Wyspy kontynentalne** powstały poprzez oderwanie w przeszłości fragmentu lądu od sąsiedniego kontynentu. Natomiast **wyspy oceaniczne** powstały w większości w wyniku działalności wulkanicznej. W przeszłości nie były częścią sąsiedniego kontynentu.

- Azja to największy kontynent o powierzchni około 44,6 mln km². Leży prawie w całości na półkulach północnej i wschodniej. Wielu badaczy uważa, że wraz z Europą stanowi jeden kontynent nazywany Eurazją (o powierzchni ponad 55 mln km²).
- Afryka jest drugim pod względem powierzchni kontynentem. Jej obszar to ponad 30 mln km². Leży na północ i południe od równika oraz na wschód i zachód od południka zerowego, czyli **na wszystkich półkulach**. Afryka ma najwięcej państw ze wszystkich kontynentów.
- Ameryka Północna ma powierzchnię ponad 24 mln km² i położona jest w całości na półkulach północnej i zachodniej.
- Ameryka Południowa ma nieco mniej niż 18 mln km², leży po obu stronach równika, ale tylko na półkuli zachodniej. Niektórzy badacze uważają obie Ameryki za jeden kontynent.
- Antarktyda ma powierzchnię zaledwie 13 mln km² i leży wokół bieguna południowego. To jedyny duży ląd na świecie, na terenie którego nie ma żadnego państwa i który do żadnego państwa nie należy.
- Europa ma powierzchnię około 10,5 mln km² i leży wraz z Azją na półkulach północnej i wschodniej, ale jej zachodnie krańce sięgają półkuli zachodniej.
- Australia jest najmniejszym kontynentem o powierzchni zaledwie 7,5 mln km² bez przybrzeżnych wysp (z całą Oceanią – 8,5 mln km²). Leży na półkulach południowej i wschodniej. Jest w całości zajęta przez jeden kraj noszący tę samą nazwę.

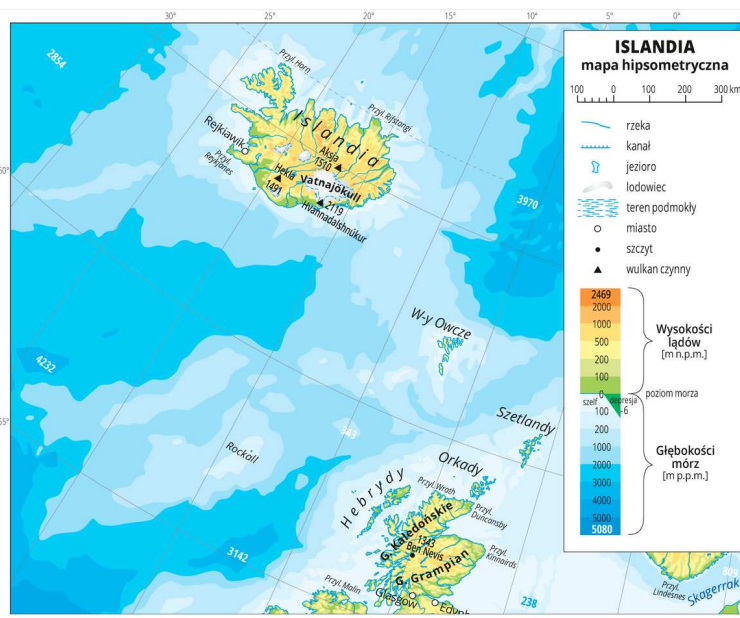
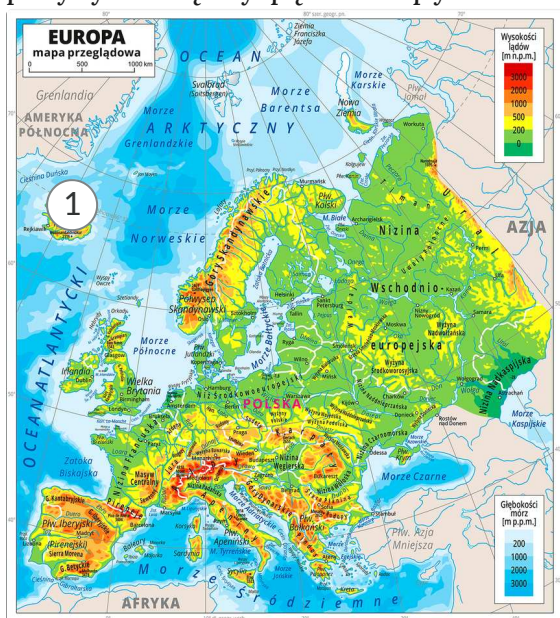

Mapa kontynentów i oceanów kuli ziemskiej.

Źródło: GroMar.pl Sp. z o. o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Ciekawostka

Islandia, która leży na środku Oceanu Atlantyckiego, tradycyjnie uznawana jest za część Europy. Dzieje się tak między innymi dlatego, że zamieszkują ją potomkowie ludzi, którzy przybyli na tę wyspę z Europy.

1

Islandia

Położenie Islandii na północnym Atlantyku w stosunku do wybrzeży Europy i należącej do Ameryki Grenlandii

Ważne!

Wyznaczone granice między kontynentami spotykają się czasem ze sprzeciwem uczonych. Taką sytuację można zauważyć w kwestii wyznaczonej granicy lądowej między Europą i Azją. Niektórzy kwestionują jej poprowadzenie i wyznaczają inaczej przebieg granicy. Na przykład część uczonych uważa, że góry Kaukaz należą do Europy, a nie do Azji. Podobne spory dotyczą granic między obiema Amerykami oraz między Afryką i Azją. Zwykle przyjmuje się, że granicami są brzegi kanału Panamskiego (podział Ameryki) i kanału Sueskiego (Azja/Afryka), ale należy pamiętać, że kanały te wykopane są przez ludzi i nie są to granice naturalne.

Przybliżony przebieg granicy między Europą i Azją.

Źródło: Dariusz Adryan, Wydawnictwo Edukacyjne Wiking, licencja: CC BY-SA 3.0.

2. Góry, wyspy i archipelagi

Na powierzchni lądów istnieją ukształtowane dawniej lub tworzące się obecnie góry. Najwyższy łańcuch górski świata to **Himalaje**, a ich najwyższy szczyt – Mount Everest [wym. mont ewerest] (znany też jako Czomolungma) – to najwyższa góra na świecie. Mierzy 8848 m n.p.m. Najwyższe łańcuchy górskie Europy to **Alpy** ze szczytem Mount Blanc [wym. mą blą] (4807 m n.p.m.), **Pireneje** i **Karpaty**. Tuż za granicą z Azją leżą jeszcze góry **Kaukaz**, czasami zaliczane do Europy; ich najwyższym szczytem jest Elbrus (5642 m n.p.m.). Po zachodniej stronie obu Ameryk ciągną się **Kordyliery** w Ameryce Północnej (z najwyższym szczytem McKinley [wym. makinli] – 6194 m n.p.m.) i **Andy** w Ameryce Południowej,

których najwyższym wzniesieniem jest Aconcagua [wym. akonkagła] (6961 m n.p.m.). W Afryce najwyższy jest wulkaniczny szczyt Kilimandżaro (5895 m n.p.m.), na Antarktydzie – Masyw Vinsona (4892 m n.p.m.), a w Australii – Góra Kościuszki (2230 m n.p.m.). Warto zauważyć, że jest ona niższa od najwyższej góry w Polsce – Rysów (2499 m n.p.m.).

Zdjęcie satelitarne Azji z widocznym łańcuchem Himalajów

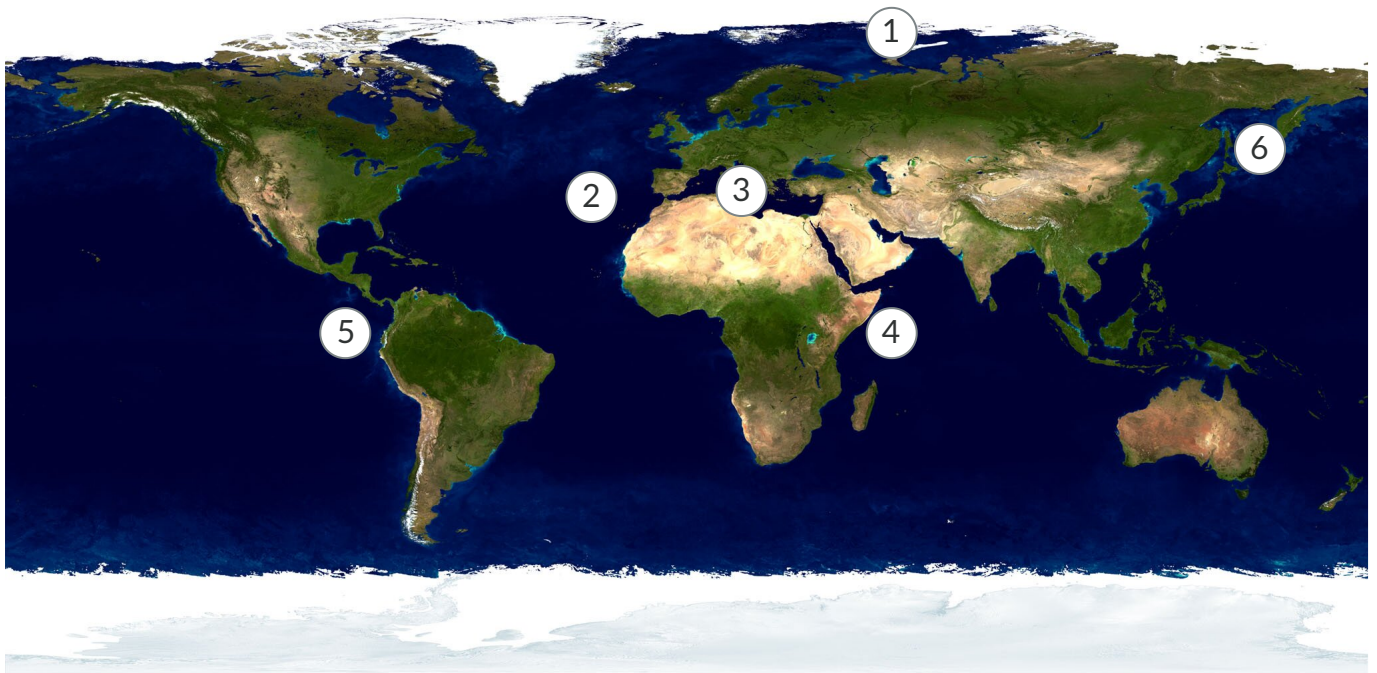
Źródło: NASA, edycja: GroMar Sp. z o.o., Wikimedia Commons, domena publiczna.

Kontynenty nie są jedynymi lądami. Mniejsze obszary lądów otoczone ze wszystkich stron wodą noszą nazwę **wysp**. Największą wyspą świata leżącą na północnym Atlantyku jest **Grenlandia**. Wiele wysp zgrupowanych jest w skupiska zwane **archipelagami**. Archipelagi ponadto posiadają wspólne pochodzenie i wykazują podobną budowę geologiczną. Liczne archipelagi otaczają Amerykę Północną, Europę i Azję. Stosunkowo mniej wysp znajduje się w pobliżu Ameryki Południowej, Afryki, Australii i Antarktydy.

Grenlandia to największa wyspa na Ziemi. Jej powierzchnia przekracza 2 mln km², ale i tak jest 3,5 razy mniejsza od najmniejszego z kontynentów

Źródło: TUBS, Wikimedia Commons, licencja: CC BY-SA 3.0.

1

Ocean Arktyczny

Ziemie Franciszka Józefa

www.commos.wikimedia.org, Николай Гернет, CC BY-SA 4.0

2

Ocean Atlantycki

Azory

www.commonswikimedia.org, Guillaume Baviere, CC BY 2.0

Ocean Atlantycki

Wyspy Liparyjskie. Widok na wulkan

www.commonswikimedia.org, Man77, CC BY-SA 3.0

Ocean Indyjski

Seszele

www.commonswikimedia.org, Jerzy Trzelecki, CC BY 3.0

Ocean Spokojny

Archipelag Galapagos. Wyspa San Cristóbal

www.commonswikimedia.org, Diego Delso, CC BY-SA 4.0

6

Ocean Spokojny

Kuryle. Wybrzeże wyspy Szykotan

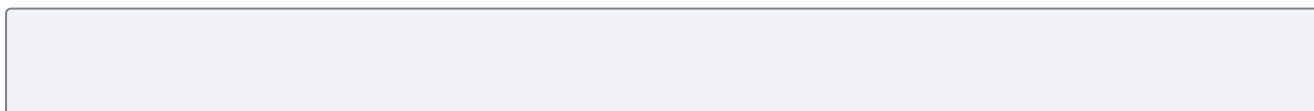
www.commonswikimedia.org, Витольд Муратов, CC BY-SA 3.0

Przykłady archipelagów na oceanach

Źródło: NASA Goddard Space Flight Center Image by Reto Stöckli, dostępny w internecie: commons.wikimedia.org, licencja: CC BY-SA 3.0.

Polecenie 1

Wskaż na mapie świata (np. w atlasie geograficznym) łańcuchy i masywy górskie, których nazwy zostały wymienione w tekście.

Źródło: GroMar Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Ciekawostka

Ciągle pojawiają się wątpliwości co do precyzji pomiaru wysokości Mount Everestu. Pomiar satelitarne sugerują, że może mieć wysokość 8850 m n.p.m., ale wyniki uzyskiwane innymi metodami to 8844 oraz 8846 m n.p.m. Należy pamiętać, że góra ta wraz z całymi Himalajami ciągle rośnie w tempie kilku milimetrów rocznie, a jednocześnie ulega niszczeniu przez mróz, wiatr i śnieg.

Uwaga!

W wysokich górach giną niekiedy silni, doświadczeni i dobrze wyposażeni wspinacze. Nawet w znacznie niższych górach (takich jak na przykład w Polsce) co roku zdarzają się wypadki śmiertelne. Należy bezwzględnie zachować ostrożność podczas każdej wędrowki po górach.

Podsumowanie

- Fragment kuli ziemskiej, który nie jest zalany wodami mórz i oceanów, nazywamy lądem.
- Wyróżnia się 7 kontynentów. Są to: Afryka, Ameryka Południowa, Ameryka Północna, Antarktyda, Australia, Azja, Europa.
- Największym kontynentem jest Azja, a najmniejszym Australia.
- Najwyższe góry świata to Himalaje.

- Największą wyspą świata jest Grenlandia.
- Grupa kilku wysp w niedużej odległości i podobnym środowisku to archipelag.

Praca domowa

Polecenie 2

Wskaż na mapie świata wybrane wyspy lub archipelagi w sąsiedztwie kontynentów oraz te położone daleko od kontynentów, na otwartym oceanie:

- Europa: Islandia, Sycylia;
- Azja: Archipelag Malajski, Filipiny;
- Afryka: Madagaskar, Wyspy Kanaryjskie;
- Ameryka Północna: Grenlandia, Wielkie Antyle;
- Ameryka Południowa: Ziemia Ognista, Wyspy Galapagos;
- Australia: Nowa Gwinea, Tasmania;
- Pacyfik: Fidżi, Hawaje;
- Ocean Indyjski: Seszele, Malediwy.

Słownik

wyspa

małe fragmenty lądowej powierzchni Ziemi otoczone ze wszystkich stron wodą

kontynent

wielkie obszary lądu i powierzchni wielu milionów kilometrów kwadratowych

archipelag

grupa niewielkich fragmentów lądu (wysp) znajdujących się w niewielkiej odległości od siebie; ze względu na wspólne pochodzenia posiadają podobną budowę geologiczną

wyspy kontynentalne

powstały w wyniku oderwania w przeszłości fragmentu lądu od sąsiedniego kontynentu; wykazują podobieństwo geologiczne i podobieństwo w faunie i florze do lądu od którego się odłoczyły

wyspy oceaniczne

powstały w większości w wyniku działalności wulkanicznej; najczęściej występują na granicy płyt tektonicznych w formie łańcuchów, ale również występują w obrębie jednej płyty

Zadania

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Oceń prawdziwość stwierdzeń dotyczących rozmiarów kontynentów.

Stwierdzenie	Prawda	Fałsz
Eurazja jest mniejsza od Azji.	☐	☐
Azja jest największym kontynentem.	☐	☐
Obie Ameryki razem są większe od Azji.	☐	☐
Australia jest najmniejszym kontynentem.	☐	☐
Europa jest mniejsza niż Australia.	☐	☐

Źródło: Andrzej Boczarowski, licencja: CC BY-SA 3.0.

Ćwiczenie 2

Oceń prawdziwość stwierdzeń dotyczących Grenlandii.

Stwierdzenie	Prawda	Fałsz
Grenlandia jest większa od Antarktydy.	☐	☐
Grenlandia jest częścią i przynależy kontynentalnie do Ameryki Północnej.	☐	☐
Grenlandia jest największą wyspą Europy.	☐	☐
Grenlandia jest najmniejszym kontynentem.	☐	☐
Grenlandia nie jest wyspą, ponieważ pokrywa ją lądolód.	☐	☐

Źródło: Andrzej Boczarowski, licencja: CC BY-SA 3.0.

Ćwiczenie 3

Zaznacz nazwy par kontynentów, które mają lądowe połączenia.

☐ Azja / Australia

☐ Azja / Ameryka Północna

☐ Azja / Afryka

☐ Ameryka Północna / Ameryka Południowa

☐ Europa / Azja

☐ Ameryka Południowa / Antarktyda

☐ Australia / Antarktyda

☐ Europa / Afryka

Źródło: Andrzej Boczarowski, licencja: CC BY-SA 3.0.

Ćwiczenie 4

Oceń prawdziwość stwierdzeń dotyczących kontynentów.

Stwierdzenie	Prawda	Fałsz
Europa nie ma granicy lądowej z Azją.	☐	☐
Granica w okolicach Kaukazu nie budzi wątpliwości.	☐	☐
Granice Rosji są jednocześnie granicami między Europą i Azją.	☐	☐
Wszystkie granice lądowe między Europą i Azją biegną wzdłuż rzek.	☐	☐

Źródło: Andrzej Boczarowski, licencja: CC BY-SA 3.0.

Ćwiczenie 5

Zaznacz nazwy najwyższego szczytu Himalajów i całej Ziemi.

☐ Kanczendzonga

☐ Czomolungma

☐ Mount Everest

☐ McKinley

☐ Ayers Rock

☐ Mount Blanc

☐ K2

Źródło: GroMar Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Ćwiczenie 6

Zaznacz, jaką wysokość ma najwyższy szczyt kontynentalnej Australii?

☐ 1603 m n.p.m.

☐ 2230 m n.p.m.

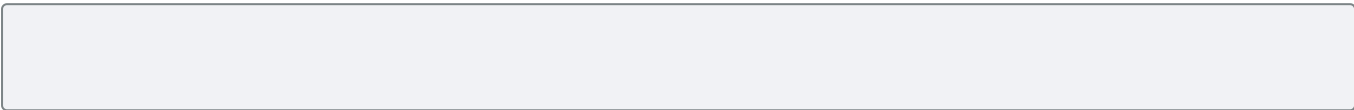
☐ 8848 m n.p.m.

☐ 8230 m n.p.m.

☐ 3230 m n.p.m.

☐ 2499 m n.p.m.

Źródło: Andrzej Boczarowski, licencja: CC BY-SA 3.0.

Źródło: GroMar Sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.